

Posudek diplomové práce:

Pavel Band'ouch: Extra ecclesiam: Nekatolíci a nekřesťané v Itálii v 16. století

Pavel Band'ouch si pro svou diplomovou práci vybral velmi málo známou problematiku působení nekatolíků a nekřesťanů v Itálii na sklonku 15. a v 16. století. Autor si pro svůj výzkum zvolil komparativní metodu, v níž se soustředil na celkový rozbor tohoto fenoménu v pozdně renesanční Itálii a studium jejích regionálních specifik. Práce tedy zahrnuje většinu významných italských států daného období – Toskánsko, Janovská republika, Neapolské a Sicilské království, Milánské vévodství, Savojské vévodství, Benátská republika a Papežský stát. Předložená studie přitom představuje úplně první česky psanou souhrnnou a zároveň velmi důkladnou analýzu fenoménu pronikání reformace na italské území a její recepce v tamní společnosti. Těžiště práce se soustřeďuje na nekatolické proudy působící na apeninském poloostrově, závěrečná část se věnuje přístupu italské společnosti k nekřesťanům, konkrétně k židům a muslimům.

Práce se opírá o kvantitativně dost náročný pramenný výzkum v zahraničí. Autor při něm využil především dostupných starších i novějších italských edic, pracoval ovšem také s rukopisným materiálem z fondu Sant'Uffizio z Arcibiskupského archivu v Pise. Band'ouch použil velké množství relevantní literatury, včetně případových studií k tématu. V obsáhlém úvodu precizně analyzuje současný stav bádání, ke kterému se kriticky vyjadřuje a klade si zajímavé a relevantní otázky. Hlavním cílem práce je hledání rozmanitých impulsů, které v Itálii vedly k rozšíření reformace. Tu autor vnímá a interpretuje jako směr, který nemusel nastat nevyhnutelně. Od počátku zároveň upozorňuje na velice komplexní překrývání se jednotlivých autorit, které si nárokovaly právo na definování ortodoxie ještě před konáním Tridentského koncilu. Kromě tradičně vyzdvihovaného Svatého officia se sídlem v Římě poukazuje na snahu dalších aktérů zasahovat proti herezi.

Práce značného rozsahu je rozčleněna do osmi kapitol, v nichž se Band'ouch věnuje jednotlivým oblastem. V každé nabízí nejprve obecný popis politicko-správních poměrů a dále souhrn lokálních událostí v daném období, po němž následuje rozbor jednotlivých heterodoxních postav a jejich učení. Každou kapitolu završuje závěrečné shrnutí. Přestože se jedná o komparaci, volbu tohoto rozčlenění, lze vzhledem k velkému počtu studovaných objektů jen obtížně kritizovat. Práce by jinak při takto velkém objemu historických fakt a postav rychle ztrácela na přehlednosti. Jedno je však Band'ouchovi třeba jednoznačně vytknout. I když má studie kvalitu a strukturu vědecké práce, potencionálního čtenáře může a pravděpodobně také poněkud zahltí extenzivně pojatý text. V případě Toskánska se Band'ouchovi ještě daří podat vyrovnaný poměr informací obecně politických a analýzy reformních myšlenek tamějších nekatolíků v čele s *piagnoni* a *frateschi*, (byť např. zápas o získání Sieny pod vliv Florencie je příliš dlouze popsán). V ostatních kapitolách se z mého pohledu nachází mnoho příliš dlouhých pasáží. Namátkou podkapitola „Politický vývoj Janovské republiky v 16. století“ je rozepsaná na 14 stranách včetně nutnosti Janovanů hledat alternativní obchodní trhy, když s nimi přerušil styky francouzský král, fakt, jenž je popsán bez zřejmé propojenosti s hlavním tématem. Tento nedostatek navíc občas vede k přerušení

plynulosti výkladu, když například autor na jednom místě přeruší výklad o A. Paleariovi několika odstavci textu o příznivcích Valdése ve Florencii a teprve poté se k Paleariově postavě vrátí. Práci by proto prospělo krácení nemálo pasáží, které s tématem sice souvisejí, nejsou však předmětem autorova primárního výzkumu. Naopak velmi pozitivně hodnotím dostatečný prostor věnovaný obsahovému rozboru myšlenek obsažených ve spisech vůdčích recipientů reformačního učení a s tím související přesné užívání teologického, respektive věroučného pojmosloví. Souvisle, zajímavě a celistvě je popsána zejména podkapitola o Valdésovi a o jeho stoupencích v jižní Itálii a na Sicílii.

Není pochyb o tom, že Band'ouch se k extenzivnějšímu popisu uchýlil s dobrým úmyslem, neboť dějiny Itálie v 16. století jsou mimo dějiny papežství v českém historiografickém prostředí skutečně málo zpracované. Autor ve svém rozboru jasně ukazuje, že stejně jako v Německu (byť v jiném měřítku vzhledem k relativně malému množství heretiků) byla také v Itálii podpora reformace různými činiteli zřetelně mocenským nástrojem. Autor by však tuto skutečnost mohl ještě více explicitně zdůraznit. Práce též postrádá zřejmější vyzdvižení jasné korelace mezi „republikánským étosem“, respektive obecněji řečeno politickým reformismem mnohých italských městských rad v 16. stol. (který se těžko slučoval s habsburským protoabsolutismem) a prosazováním reformačních myšlenek. Jistě jde o polemiku, která by stála za výraznější analýzu.

Přes výše zmíněné nedostatky má práce bezesporu velký potenciál, vyniká tvůrčím obsahem a originalitou zpracovaného tématu. Autorova diplomová práce předně jasně ukázala, že systematické, komparativní propojení studia nekatolíků v jednotlivých italských oblastech napomohlo k odhalení mnoha společných prvků i překvapivých závěrů, které nemusí být při odděleném studiu zcela zjevné. Totéž platí o funkčním včlenění rozboru nekřesťanských komunit. Nikoli banálním zjištěním je pro mě jednoznačně skutečnost, že mnohé heterodoxní postavy se inspirovaly ve středověkých městských charitativních či mystických hnutích a pocházely zejména z řeholního prostředí a z řad potulných kazatelů. Mezi příznivci reformních myšlenek nechyběli v Itálii ovšem dokonce kardinálové, jak tomu bylo ve Viterbu, v případě kardinála Giovanniho Moroneho a kardinála Poleho, Valdésova příznivce, kolem kterého se shromáždili tzv. *Spirituali* či v Padově v postavě kardinála Bemba. Bezesporu zajímavé je sledovat, jak neochotně připouštěli někteří panovníci, a předně již zmiňované řády (např. benediktini, kteří si herezi nadále soudili mezi sebou) jurisdikci kongregace Svatého officia. Zásahy proti heretikům, jak Band'ouch správně identifikuje s sebou navíc mohly přinést i negativní dopad viz například odliv vzdělanců z univerzit, či odchod ženevských obchodníků z italských center, apod. Band'ouch také neopomíná vývoj výrobních a majetkových vztahů, které mohly mít v rámci jednotlivých oblastí dopad na šíření reformních myšlenek, pocházející z domácího či zaalpského prostředí.

Téma reformace v Itálii se v Band'ouchově podání jeví jako společensky celospektrální a komplexní jev, jenž zdaleka nelze analyzovat pouhým uplatněním konceptu kulturního transferu. Mnohé otázky zůstávají nadále otevřeny zejména z důvodu chybějících pramenů. Osobně by mě hlouběji zajímala otázka působení lokálních patronů a ochránců předních italských heterodoxních myslitelů, která sehrála významnou roli u samotného Luthera i

mnohých dalších německých reformátorů, stejně jako v případě kněží a biskupů Jednoty bratrské v Čechách. Band'ouch se ostatně v náznamech této otázky věnuje, když zmiňuje přímluvu Markéty Francouzské, která napomohla tomu, že se valdenským v Savojském vévodství podařilo zajistit si právní zaručení svých svobod a svého vyznání.

Závěrem zbývá dodat, že větší péče by mohla být věnována také grafickému zpracování studie. Formální podoba práce vykazuje občasné typografické (počátky nových oddílů, které nezačínají vždy systematicky na nové straně, apod.) či pravopisné nedostatky. Nevhodné mi též přijde občasné užití pouze iniciál na místo celých jmen (např. V. pro Valdés a G. pro Guliana). Předložená studie ovšem v nadstandardní míře splňuje požadavky kladené na diplomovou práci. Navzdory uvedeným výhradám proto doporučuji práci k obhajobě a navrhuji konečnou známku výborně.

Praha, 5. září 2016

Mgr. Eva Hajdinová, Ph.D.

Seminář obecných a komparativních dějin, FF UK

